

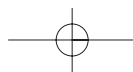

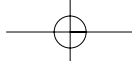
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (μτφρ.)

Ηροδότου Ιστορίες

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ	Ζωή Σπανάκου , Φιλολόγος, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	Αντώνιος Σακελλαρίου , τ. Επίκουρος <i>καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας</i> Αντώνιος Σανουδάκης , Σχολικός Σύμβουλος Βενετία Μπαλτά , Φιλολόγος, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	Ιωάννα Δρόσου , Ζωγράφος
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	Μαρία Βασιλάκη , Φιλολόγος, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	Χριστίνα Αργυροπούλου , Σύμβουλος <i>του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου</i>
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	Αγάθη Γεωργιάδου , Φιλολόγος, <i>Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης</i> Γεώργιος – Θωμάς Λαζόγκας , Ζωγράφος
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

Στη συγγραφή του πρώτου μέρους (1/3) έλαβε μέρος και
ο **Ιωάννης Α. Πανούσης**, Σχολικός Σύμβουλος

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

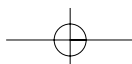
Πράξη με τίτλο:

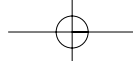
«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή
υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση
το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Ζωή Σπανάκου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ

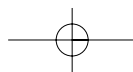
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ (μτφρ.)

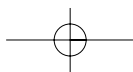
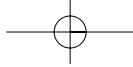
Ηροδότου Ιστορίες

Α' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

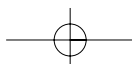

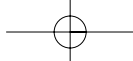

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ	7
ΔΙΔΑΚΤΙΚΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ	10
ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ	13
ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ	
ΒΙΒΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ενότητα 1: Προοίμιο.....	15
Ενότητα 2: Κροίσος και Σόλων - Η νουβέλα του Αδράστου.....	21
Ενότητα 3: Κροίσος και Κύρος	29
ΒΙΒΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Ενότητα 4: Αίγυπτος: Η χώρα και ο Νείλος.....	35, 37, 41
Ενότητα 5: «Θωμάσια» και «νόμοι» των Αιγυπτίων.....	35, 38, 41
Ενότητα 6: Μνημεία της Αιγύπτου.....	35, 40, 41
ΒΙΒΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	
Ενότητα 7: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη.....	45
Ενότητα 8: Τα πολιτεύματα	52
ΒΙΒΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ και ΠΕΜΠΤΟ	
Ενότητα 9 (α, β): Περίληψη.....	55
ΒΙΒΑΙΟ ΕΚΤΟ	
Ενότητα 10: Πριν από τη μάχη του Μαραθώνα	58
Ενότητα 11: Η μάχη του Μαραθώνα	61
ΒΙΒΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ	
Ενότητα 12: Διάλογος Ξέρξη – Δημαράτου.....	67
Ενότητα 13: Η μάχη των Θερμοπυλών.....	75

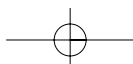
ΒΙΒΛΙΟ ΟΓΔΩΟ

Ενότητα 14: Πριν από τη ναυμαχία	81
Ενότητα 15: Η ναυμαχία της Σαλαμίνας	86
Ενότητα 16: Μετά τη ναυμαχία - Το φρόνημα των Αθηναίων	89

ΒΙΒΛΙΟ ΕΝΑΤΟ

Ενότητα 17: Η μάχη των Πλαταιών – Το τέλος της <i>Ιστορίας</i>	92
---	----

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	97
---------------------------	----

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

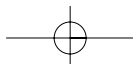
Λίγα λόγια για τα βιβλία μαθητή, καθηγητή και τον τρόπο εργασίας

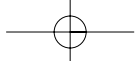
Για την οργάνωση της διδασκαλίας του ο φιλόλογος θα πρέπει εξαρχής να προσέξει δύο πράγματα: α) να έχει διαβάσει ολόκληρα τα βιβλία του μαθητή και του καθηγητή, για να οργανώσει το διδακτικό του χρόνο, τον οποίο το Π.Σ. προσδιορίζει σε 20 ώρες, να επιλέξει διαθεματικές εργασίες κτλ. και β) να προσέξει τους **θεματικούς πυρήνες** του ανθολογημένου έργου, τους οποίους προσδιορίσαμε με βάση τα επιλεγμένα (από το Π.Ι.) κείμενα και τους δεδομένους διδακτικούς στόχους. Οι θεματικοί πυρήνες περιλαμβάνουν:

1. τις **βασικές αντιλήψεις** του Ηροδότου και τις **ερμηνευτικές αρχές** του έργου του: αστάθεια της ανθρώπινης τύχης, κυκλική αντίληψη της ανθρώπινης μοίρας και της ιστορίας, *ύβρις*, μέτρο, ελευθερία, θρησκευτικές αντιλήψεις κ.α.
2. τις **κατηγορίες** του ηροδότειου λόγου α) από άποψη **μορφής και περιεχομένου**: ιστορική αφήγηση, γεωγραφικές και εθνογραφικές παρεκβάσεις/ παρενθήκες, «λόγιοι», νουβέλες, ανέκδοτα, β) από άποψη **αφηγηματικής τεχνικής**: διήγηση, διάλογος, αγόρευση, πλάγιος λόγος,
3. τα βασικά **θέματα** των αντίστοιχων κειμένων.

Οι **θεματικοί πυρήνες** βρίσκονται σε αντιστοιχία όχι μόνο με τους διδακτικούς στόχους, αλλά επίσης με τις ποικίλες ερωτήσεις, ασκήσεις, δραστηριότητες και με τα παράλληλα κείμενα στο βιβλίο του μαθητή, καθώς και με τα βιβλιογραφικά αναγνώσματα στο βιβλίο του καθηγητή. Κάποιοι θεματικοί πυρήνες επαναλαμβάνονται σε διάφορες διδακτικές ενότητες, εφόσον προκύπτουν από το κείμενο. Δεν χρειάζεται βέβαια να αναλυθούν σε όλες τις περιπτώσεις –άλλωστε δεν υπάρχει χρόνος– αλλά όποια και αν είναι η επιλογή του διδάσκοντος για τις ενότητες που θα διδάξει, οι βασικοί θεματικοί πυρήνες του ηροδότειου έργου θα συμπεριληφθούν οπωσδήποτε στη διδασκαλία. Για την ανάπτυξη των θεματικών πυρήνων είναι μερικές φορές αναγκαία η περίληψη, η οποία προτάσσεται στην ενότητα, τα παράλληλα κείμενα ή οι περιλήψεις που δίνονται σε άσκηση.

Το **βιβλίο του μαθητή (β.τ.Μ.)** περιλαμβάνει εισαγωγή για τον Ηροδότο και το έργο του, διάγραμμα των βιβλίων των Ιστοριών του Ηροδότου, χρονολόγιο και, σε δεκαεπτά ενότητες, λίγα ανθολογημένα κείμενα – κάποια με περικοπές λόγω του αυστηρά και ασφυνκτικά καθορισμένου χώρου – σχόλια (κυρίως πραγματολογικά, λίγα ερμηνευτικά και λιγότερα γλωσσικά), προοργανωτές (τίτλους, θεματικά κέντρα, πλαγιότιτλους), ασκήσεις ανακεφαλαίωσης (σε λίγες περιπτώσεις η ανακεφαλαίωση δίνεται έτοιμη), ερωτήσεις, παράλληλα κείμενα, φράσεις από το πρωτότυπο και, σε ορισμένες ενότητες, διαθεματικές εργασίες. Το ευρετήριο στο τέλος του βιβλίου διευκολύνει κυρίως για την ορολογία. Στην εισαγωγή θεωρήσαμε προτιμότερο να δώσουμε μόνο λίγα στοιχεία για την εποχή, τα βιογραφικά του Ηροδότου και το περιεχόμενο του έργου του, με την έννοια ότι τα άλλα – που στην εισαγωγή αναφέρονται συνοπτικά – θα συνδυαστούν με το κατάλληλο κείμενο του ιστορικού και θα αναδειχτούν κατά τη διδασκαλία. Για παράδειγμα στην εισαγωγή η μέθοδος του ιστορικού, το χρονολογικό σύστημα που ακολουθεί, οι αντιλήψεις του για την ανθρώπινη μοίρα και την ιστορία δίνονται συνοπτικά. Μπορεί κανείς να μην επιμείνει σ' αυτά στην εισαγωγή, διότι περιλαμβάνονται στους θεματικούς πυρήνες στο βιβλίο του καθηγητή και δίνονται σε

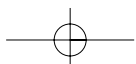

σχόλιο ή και σε ασκήσεις – ερωτήσεις, στο βιβλίο του μαθητή, όπου και συμπληρώνονται, αν χρειάζεται. Όταν αναφέρονται στο βιβλίο του μαθητή χωρίς ανάλυση, σημειώνονται με αστερίσκο, ο οποίος, μέσω του ευρετηρίου, παραπέμπει στην ενότητα όπου αναλύονται. Βέβαια η ανάλυση θα μπορούσε να είναι εκτενέστερη, αν υπήρχε χώρος. Αναλύονται όμως στο βιβλίο του καθηγητή συνηθώς μέσα από ανάλογο βιβλιογραφικό ανάγνωσμα.

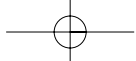
Για τις **διαθεματικές ερωτήσεις**, που στηρίζονται κυρίως στους θεματικούς πυρήνες του ηροδότειου έργου, καλό θα είναι, αφού ο διδάσκων επιλέξει από την αρχή ποιες θα αναθέσει στους μαθητές του, να τους καθοδηγήσει από την πρώτη ενότητα στον τρόπο εργασίας. Για παράδειγμα αν θα ασχοληθούν με την κυκλική αντίληψη της ανθρώπινης ζωής και της ιστορίας, θα σημειώσουν από το προοίμιο πού τη συναντούν (βιβλίο, κεφάλαιο, ενότητα), πού αναφέρεται κτλ. Για τη διευκόλυνσή τους μπορούν να φτιάξουν ένα ευρετήριο με λίγα θέματα στο δεύτερο μισό του τετραδίου τους, όπου θα σημειώνουν, στο αντίστοιχο «λήμμα», τα χωρία και όποια άλλη πληροφορία είναι αναγκαία. Καθώς ο χρόνος διδασκαλίας για τον Ηρόδοτο είναι περιορισμένος, δεν μπορεί να δοθούν παρά ελάχιστες διαθεματικές εργασίες. Μπορεί όμως ο μαθητής να συμπληρώσει από τον Ηρόδοτο κάποια εργασία του σε άλλο μάθημα: για παράδειγμα τα ποτάμια που προτείνουμε ως διαθεματική μπορεί να δοθεί επίσης στη λογοτεχνία ή τη γεωγραφία. Ο διδάσκων μπορεί επίσης, κατά την κρίση του, να συμπληρώσει ορισμένα από τα σχόλια του βιβλίου του μαθητή με υλικό που περιλαμβάνεται στο βιβλίο του καθηγητή ή σε σχολιασμένες εκδόσεις του Ηροδότου και με τον τρόπο που ο ίδιος θεωρεί πιο πρόσφορο.

Οι άλλες **ερωτήσεις στο βιβλίο του μαθητή** είναι λίγες στον αριθμό, απλές και εύκολες, αφού η απάντηση εντοπίζεται κατά κύριο λόγο στο κείμενο. Στόχος των ερωτήσεων είναι να βοηθήσουν τον μαθητή σε μια πρώτη προσέγγιση - κατανόηση του κειμένου και να διευκολύνουν τον καθηγητή να αξιολογεί τη διδασκαλία του, προσαρμόζοντας πιθανόν το σχέδιό της. Προηγούνται οι ερωτήσεις κατανόησης και ακολουθούν ερωτήσεις προέκτασης, εμπάθυνσης και δημιουργικής εμπέδωσης. Κάποιες ερωτήσεις συνδέονται με τα παράλληλα κείμενα ή με το εικονογραφικό υλικό του βιβλίου και στοχεύουν να κινητοποιήσουν το μαθητή, καλλιεργώντας του και άλλες δεξιότητες, και να τον ωθήσουν να προχωρήσει παραπέρα στην «ανάγνωση» του Ηροδότου. Είναι ευνόητο ότι δεν υπάρχει ούτε λόγος ούτε χρόνος να χρησιμοποιηθούν όλες οι ερωτήσεις. Ο διδάσκων θα επιλέξει θέτοντας κριτήρια ανάλογα με το επίπεδο της τάξης του, το χρόνο, τον προγραμματισμό του και τα ενδιαφέροντα των μαθητών του. Καλό θα είναι οι μαθητές από την τάξη αυτή να συνηθίσουν να απαντούν (προφορικά ή γραπτά) διατυπώνοντας με σαφήνεια την κύρια ιδέα, να χρησιμοποιούν χωρία από το κείμενο για να υποστηρίξουν την κύρια ιδέα (ή να μπορούν να υποδείξουν τα χωρία στις προφορικές ερωτήσεις) και να προσέχουν την οργάνωση και την πειστικότητα του λόγου τους.

Στο **βιβλίο του καθηγητή** περιλαμβάνονται σε κάθε ενότητα ενδεικτικοί στόχοι διδασκαλίας, όπως προκύπτουν από το πρόγραμμα σπουδών και το κείμενο, θεματικοί πυρήνες, επισημάνσεις που περιλαμβάνουν κάποιους άξονες ερμηνείας και διδακτικής, συμπληρωματικά σχόλια, παράλληλα κείμενα και κείμενα από τη βιβλιογραφία. Επειδή το ζητούμενο είναι να διαβάσουν οι μαθητές Ηρόδοτο και ο διαθέσιμος χώρος δεν επαρκεί, προτιμήσαμε πολλά παράλληλα κείμενα (και στα δύο βιβλία) να είναι από την *Ιστορίη* (χρησιμοποιούμε τον ιωνικό τύπο για να μη συγχέεται με την ιστορία γενικά, ως γίνεσθαι ή επιστήμη). Μάλιστα στο βιβλίο του καθηγητή συμπεριλάβαμε μερικά κείμενα με την ελπίδα ότι θα υπάρχει χρόνος έστω για ανάγνωση στην τάξη από τον διδάσκοντα. Κρίναμε περιττό να δώσουμε απαντήσεις στις ερωτήσεις του βιβλίου του μαθητή (άλλω-

στε οι περισσότερες είναι εξαιρετικά απλές), αλλά θεωρήσαμε καλό να δώσουμε σε ορισμένες άξονες απάντησης ή να διευκρινίσουμε το στόχο της ερώτησης ή να παραπέμψουμε στα κείμενα από τη βιβλιογραφία¹. Περιλαμβάνονται επίσης δύο σχέδια μαθήματος και αξιολόγησης, και ενδεικτική βιβλιογραφία.

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται στον προγραμματισμό της διδασκαλίας, καθώς ο διδακτικός χρόνος είναι τόσο λίγος, ώστε απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση για την αξιοποίησή του. Αν όλες οι συνθήκες και τα προαπαιτούμενα της διδασκαλίας είναι ευνοϊκά, ο διδάσκων θα κατορθώσει να διδάξει όλες τις ενότητες (κανονικά κάποιες, αδρομερώς άλλες ή με εργασία στο σπίτι και λίγο χρόνο στο σχολείο) και να επιτύχει το στόχο της διδασκαλίας του Ηροδότου. Αυτός δεν είναι άλλος από τον πρώτιστο στόχο της διδασκαλίας κάθε κειμένου: να το αγαπήσει ο μαθητής, να συνομιλήσει μαζί του και να αποκομίσει κάτι από τις αξίες του. Πρώτα όμως πρέπει να το έχει αγαπήσει ο καθηγητής και η καθηγήτρια.

Στα βιβλία του Ηροδότου διατηρήσαμε τη λατινική αρίθμηση που ακολουθεί και η μετάφραση του Ηλ. Σπυρόπουλου την οποία χρησιμοποιήσαμε. Άλλες εκδόσεις χρησιμοποιούν την αλφαβητική αρίθμηση για το έκτο βιβλίο όμως χρησιμοποιείται από ορισμένες εκδόσεις το ΣΤ και από άλλες το Ζ, με αποτέλεσμα να δημιουργείται κάποτε σύγχυση ως προς τα τελευταία βιβλία. Η έκδοση της Οξφόρδης για το έκτο βιβλίο χρησιμοποιεί το Ζ. Ως προς την ορθογραφία στο βιβλίο του Μαθητή ακολουθούμε, όπως είναι ευνόητο, τη γραμματική της δημοτικής, αλλά στο βιβλίο του Καθητή διατηρούμε τον τύπο των αρχαίων ονόματων στην ονομαστική, έστω και αν δεν έχουν τόνους ή πνεύματα.

Διευκρινίσεις για την εισαγωγή του βιβλίου του μαθητή: Στην εικόνα της σ. 8 (δεξιά) τα ερείπια προέρχονται από το Μαυσωλείο της Αλικαρνασσού (353 π.Χ.).

Οι επιδράσεις που δέχτηκε ο Ηρόδοτος από τον Εκαταίο δεν τον εμποδίζουν να τον επικρίνει, πράγμα που είναι συνηθισμένο στους αρχαίους συγγραφείς.

Στο κεφάλαιο «πατέρας της ιστορίας» αναφέρουμε ότι ο Ηρόδοτος είναι πιο κοντά στις σύγχρονες αντιλήψεις για την ιστορία, εννοώντας π.χ. την «μικρο-ιστορία»².

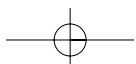
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

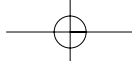
Για την **εισαγωγή** θα πρέπει να διατεθεί **μία διδακτική ώρα** και **μία για τη συνολική θεώρηση** του έργου. Καθεμιά από τις **τρεις πρώτες ενότητες** απαιτεί κανονικά δύο διδακτικές ώρες – αλλά με κάποια οικονομία χρόνου θα πρέπει να διδαχτούν σε **πέντε** το πολύ **ώρες**. Οι άλλες ενότητες μπορούν να διδαχτούν σε **μία διδακτική ώρα καθεμία** με εξαίρεση την 9η για την οποία δεν θα διατεθεί χωριστή ώρα, αλλά θα ενσωματωθεί στην προηγούμενη ή την επόμενη. Με τον προγραμματισμό αυτό απαιτούνται 20 ώρες. Αν όμως ο χρόνος δεν επαρκεί, ο διδάσκων με δική του επιλογή θα δώσει ορισμένες ενότητες μόνο ως αναγνώσματα, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα να συζητηθούν στην τάξη και κάποιες εργασίες μαθητών.

1. Για όλες τις εργασίες – εκτός από όσα αναφέρονται στη βιβλιογραφία - είναι πολύ χρήσιμο το λογισμικό «Ο κόσμος του Ηροδότου» από το Π.Ι. και το CD-Rom IV Ηροδότου Ιστορίες.

2. «Πρόκειται για μια μορφή κοινωνικής ιστορίας από τα κάτω (...) αυτό που ενδιαφέρει πρωτίτως τους μικρο-ιστορικούς δεν είναι οι απρόσωπες μάζες, αλλά τα άτομα που μέσα από την περιπέτεια του βίου και της σκέψης τους λειτουργούν ως πρόσωπα για την αναγωγή του ιδιαίτερου και ατομικού στο γενικό και συλλογικό», Γ. Κόζκινος, σ. 269.

[Για τους πλήρεις τίτλους των έργων βλ. Βιβλιογραφία]

Δ Ι Δ Α Κ Τ Ι Κ Α Π Α Ρ Α Δ Ε Ι Γ Μ Α Τ Α

Για την οργάνωση της διδασκαλίας είναι αρκετά όσα αναφέρονται σε κάθε ενότητα, όπου δίνονται οι διδακτικοί στόχοι, οι θεματικοί πυρήνες, οι διαθεματικές έννοιες που μπορούν να εντοπιστούν και επισημάνσεις, οι οποίες αναλύουν τους θεματικούς πυρήνες. Τα συμπληρωματικά στοιχεία (σχόλια, παράλληλα κείμενα, βιβλιογραφικά αναγνώσματα κτλ.) μπορεί να εμπλουτίσουν τη διδασκαλία. Δίνουμε δύο παραδείγματα αξιοποίησης του βιβλίου του καθηγητή για την οργάνωση της διδασκαλίας.

A. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7η: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη

Διδακτικοί στόχοι (βλ. σ. 45)

Επειδή ο διδακτικός χρόνος είναι πολύ περιορισμένος, καλό θα είναι ο διδάσκων να επιλέξει ποιους διδακτικούς στόχους θα θέσει και ποιον ή ποιους θεματικούς πυρήνες θα αναλύσει.

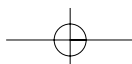
Σύνδεση με τα προηγούμενα- αφόρμηση: Σύντομη συζήτηση των ασκήσεων που είχαν δοθεί για το σπίτι. Καθώς η προηγούμενη ενότητα αφορούσε την Αίγυπτο, μπορεί η σύνδεση να αποτελέσει και αφόρμηση για τη νέα ενότητα. Ο Άμασις, η εκστρατεία του Καμβύση στην Αίγυπτο, οι σχέσεις των Ελλήνων με την Αίγυπτο μπορεί να αποτελέσουν τη βάση. Για τον ίδιο σκοπό μπορεί ο διδάσκων να υπενθυμίσει την αντίληψη του Ηροδότου για το «φθονερό θείο» ή για την αστάθεια των ανθρώπινων πραγμάτων, για τις οποίες έχει γίνει λόγος και σε προηγούμενες ενότητες.

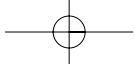
Παρουσίαση της νέας ενότητας: Ανάγνωση από τον καθηγητή.

Επεξεργασία: Μετά τη σιωπηρή ολιγόλεπτη επαφή των μαθητών με το κείμενο, έλεγχος της κατανόησης του κειμένου με λίγες καίριες ερωτήσεις σύντομης απάντησης ή σύντομη απόδοση του νοήματος από έναν μαθητή (με συμπληρώσεις από άλλους μαθητές, αν χρειάζεται). Οι μαθητές καλούνται να εντοπίσουν τα θεματικά κέντρα (που δίνονται στο βιβλίο τους) στο κείμενο. Η επεξεργασία μπορεί να οργανωθεί με βάση τα θεματικά κέντρα, ενώ οι θεματικοί πυρήνες (που δίνονται στο βιβλίο του καθηγητή) διατρέχουν το κείμενο και απορρέουν από αυτό. Ο διδάσκων θα έχει επισημάνει τα σημεία μέσα από τα οποία, κυρίως, θα αναλυθούν οι θεματικοί πυρήνες. Τα σημεία αυτά δίνονται κάθε φορά στις «Επισημάνσεις» της αντίστοιχης ενότητας στο βιβλίο του καθηγητή. Δεν υπάρχει λόγος να χρησιμοποιήσει ο διδάσκων τον όρο «θεματικοί πυρήνες» στην τάξη, για να μη δημιουργηθεί σύγχυση με τα θεματικά κέντρα. Οι μαθητές όμως στο τέλος της διδασκαλίας αναμένεται να έχουν κατανοήσει τι σημαίνει «φθονερό θείο» κτλ.

Ένα σημείο που πρέπει να προσεχθεί είναι η σχέση ιστορίας και παραμυθιού στην ενότητα και η θέση της νουβέλας στο έργο του Ηροδότου. Η δεύτερη συμπληρωματική ερώτηση της ενότητας στο βιβλίο του καθηγητή δίνει (και με την απάντηση) αρκετά στοιχεία για το θέμα αυτό. Ο διδάσκων θα παρακινήσει τους μαθητές, με τις κατάλληλες ερωτήσεις, να διακρίνουν τα ιστορικά από τα παραμυθιακά στοιχεία, να προσέξουν την αρχή και το τέλος της ενότητας, να θυμηθούν το θέμα της *Ιστορίας*, τους σκοπούς του ιστορικού, για να τα κατανοήσουν (με τη βοήθεια του διδάσκοντος) και να επιτευχθεί ο διδακτικός στόχος.

Σύνθεση: Μπορούμε να ολοκληρώσουμε συνθέτοντας τους θεματικούς πυρήνες που αναλύσαμε. Αν υπάρχει χρόνος και ανάλογο επίπεδο τάξης, τη σύνθεση κάνουν οι μαθητές, απαντώντας σε κατάλληλες ερωτήσεις. Καλό θα ήταν να αναφερθούμε επιγραμματικά στους θεματικούς πυρήνες που δεν αναλύσαμε π.χ. «πολιτικές ιδέες» του Ηροδότου στις οποίες κυρίαρχη θέση κατέχει

η ιδέα της ελευθερίας και η αντίθεση προς την τυραννία. Μια επισήμανση θα είναι αρκετή, εφόσον στην επόμενη διδακτική ενότητα επανέρχεται ο ίδιος θεματικός πυρήνας, οπότε θα έχουμε την ευκαιρία να τον αναλύσουμε.

Εργασίες για το σπίτι

Το «Παράλληλο κείμενο» μπορεί να δοθεί ως εργασία για το σπίτι με μία από τις ερωτήσεις που το συνοδεύουν και με την ερώτηση 4. Η ερώτηση 5 μπορεί να συζητηθεί στην τάξη ή να δοθεί ως διαθεματική εργασία, με συγκεκριμένες όμως οδηγίες, ανάλογα και με το υλικό που είναι προσιτό στους μαθητές (αν υπάρχει πλούσια σχολική βιβλιοθήκη, εύκολη πρόσβαση στο διαδίκτυο κτλ.). Παρόμοιες ερωτήσεις δεν ενδείκνυνται να δίνονται ως εργασίες για το σπίτι, όπως είναι, γιατί δεν μπορεί να τις αντιμετωπίσει ο μαθητής χωρίς καθοδήγηση.

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ με τη μέθοδο σχεδίου εργασίας (project)

Εισαγωγή: σχολιασμός θέματος του προτεινόμενου σχεδίου εργασίας και **αφόρμηση** (π.χ. το χωρίο του Ηροδότου).

Κριτήρια επιλογής του θέματος: αν, για παράδειγμα, επιλέξουμε το *ρόλο του τυχαίου* μπορούμε να παρατηρήσουμε τι συμβαίνει γύρω μας, την επίδραση τυχαίων γεγονότων.

Γενικοί σκοποί: τι επιδιώκουμε να κερδίσουν οι μαθητές από την ενασχόληση με το θέμα.

Συναφείς διαθεματικές έννοιες (πώς εμπλέκονται): π.χ. για το *τυχαίο* συναφής διαθεματική έννοια: αλληλεπίδραση, μεταβολή, ομάδα – σύνολο (: ο ρόλος του τυχαίου στο άτομο και στο σύνολο).

Μεθοδολογικό σχέδιο: θεματικές ενότητες: π.χ. η έννοια της μοίρας και η επίδρασή της στη ζωή των ανθρώπων στον Ηρόδοτο.

Εμπλεκόμενα μαθήματα: π.χ. Ιστορία (ο ρόλος του τυχαίου στην ιστορική εξέλιξη) – Φυσική (ο ρόλος του τυχαίου στη Φύση ή στην επιστημονική έρευνα).

Στόχοι και ενδεικτικές δραστηριότητες της θεματικής ενότητας (τι να κάνει κάθε ομάδα π.χ. χάρτες, στατιστικά στοιχεία, πληροφορίες από την Ιστορία κτλ.). Για μερικές εργασίες μπορεί να απαιτηθεί συνέντευξη-ερωτηματολόγιο για έρευνα, επισκέψεις σε Μουσεία ή άλλους χώρους. Θα δοθεί βιβλιογραφία (προσιτή και κατανοητή) και οδηγίες για τον τρόπο έρευνας και μελέτης.

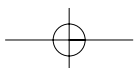
Αξιολόγηση: οι ομάδες, αφού εργαστούν χωριστά, συγκεντρώνονται για να συζητήσουν την πορεία της εργασίας και τα συμπεράσματά τους. Στο τέλος θα συνθέσουν ένα ενιαίο κείμενο.

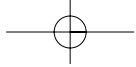
Χρονοδιάγραμμα: επειδή ο χρόνος της διδασκαλίας του Ηροδότου είναι πολύ περιορισμένος δεν μπορεί να διατεθούν πάνω από δύο ώρες στην τάξη (μία για την ανάθεση της εργασίας και μία για την αξιολόγηση).

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12η: «Διάλογος Ξέρξη - Δημαράτου»

(για την οργάνωση της διδασκαλίας σε μια διδακτική ώρα)

1. (α) Για τη **συναισθηματική προετοιμασία** των μαθητών αρκεί η σύνδεση με τα προηγούμενα (αναγκαίος είναι ο χάρτης στην τάξη, για να διατρέξουμε σε λίγα λεπτά την πορεία του Ξέρξη ως τον Δορίσκο και να μη διαβάσουμε την περιήληψη) και η επισήμανση του τίτλου, εφόσον έχουμε ιστορική αφήγηση σε ευθεία γραμμή, η οποία διακόπτεται για να παρεμβληθεί ο διάλογος – ένα διάλειμμα όχι βέβαια τυχαίο. Ένας άλλος ιστορικός δεν θα στεκόταν σ' έναν τέτοιο διάλογο (που άλλωστε προφανώς δεν έγινε). Ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, για παράδειγμα, μετά την καταμέτρηση στον Δορίσκο δίνει τη συνέχεια της πορείας. Αν διαβάσουμε το κείμενο αυτό στους μαθητές, στο τέλος της διδακτικής ώρας, θα καταλάβουν πολύ καλά τι προσφέρει ο διάλογος στην ιστορική αφήγηση.

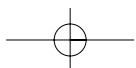

(β) Καθώς πολλά σημεία από τη διδακτέα ενότητα (γενικά από τα κεφάλαια του Ηροδότου για τους περσικούς πολέμους) έγιναν αργότερα κοινός τόπος στους ρήτορες και τους άλλους συγγραφείς που ήθελαν να εγκωμιάσουν την Αθήνα, μπορεί η προετοιμασία να γίνει με την ανάγνωση ενός τέτοιου κειμένου, π.χ. από τους *Νόμους* του Πλάτωνα, που αναφέρεται στον ασιατικό δεσποτισμό, και την προτροπή να αναζητήσουν κατά πόσο ο Πλάτων έχει στηριχτεί στον Ηρόδοτο.

2. Παρουσίαση - Επεξεργασία: Μετά την ανάγνωση της ενότητας από τον διδάσκοντα και τη σιωπηρή ολιγόλεπτη επαφή με το κείμενο, μπορεί ο διδάσκων να ζητήσει ορισμένα στοιχεία του κειμένου: τον **τόπο**, το **χρόνο**, τα **πρόσωπα**, το **θέμα** (περιορίζοντας το αρχικά στο ερώτημα του Ξέρξη). Αναζητείται η απάντηση, σχολιάζεται σύντομα αν είναι ή όχι αναμενόμενη (ανάλογα με το ποιος την αναμένει- πράγμα που μπορούμε να αφήσουμε ανοιχτό ή να επισημαίνουμε το σχόλιο «τώρα» και την ερώτηση, οπότε προκύπτει ότι δεν είναι αυτή που περιμένει ο Ξέρξης) και εντοπίζεται το **θεματικό κέντρο** –η ουσία– της απάντησης του Δημαράτου. Έπειτα αναζητούμε τα στοιχεία στα οποία στηρίζεται (πενία, αρετή, σοφία, νόμος – αγώνας κατά δεσποτισμού και πενίας). Στην ανταπάντηση του Ξέρξη επισημαίνεται ότι εδώ φαίνεται πιο αλαζονικός, ότι στηρίζεται στη δύναμη της εξουσίας (μαστίγιο) και του αριθμού. Μπορούν να προσέξουν οι μαθητές πόσες φορές χρησιμοποιεί αριθμητικά επίθετα. Τα στοιχεία από τις **απαντήσεις των δυο συνομιλητών** γράφονται επιγραμματικά στον πίνακα, κάτω από το όνομα καθενός συνομιλητή. Με τον ίδιο τρόπο θα προχωρήσουμε στον αντίλογο του Δημαράτου, προσέχοντας ότι τελικά παραιτείται από τη συζήτηση –προσέχουμε ότι ο βασιλιάς του είτε πως φλυαρεί, εκείνος είχε τον πρώτο λόγο και ο Δημάρτος υποχωρεί διπλωματικά– τι να πει άλλωστε πια, πώς να στενοχωρήσει τον ευεργέτη του, αφού μάλιστα και ο ίδιος ήθελε να επιτύχει η εκστρατεία. Το επόμενο ερώτημα των μαθητών μπορεί να είναι γιατί, αφού ο Δημάρτος ήταν με το μέρος του Ξέρξη, μίλησε έτσι για τους Σπαρτιάτες και (ίσως) πώς εκφράζει τις ελληνικές αξίες. Η αληθοφάνεια του διαλόγου και η προβολή της αντικειμενικότητας του λόγου είναι στοιχεία που συνηγορούν στην επιλογή του Δημαράτου. Ο διάλογος μπορεί να είναι πλαστός αλλά πρέπει να φαίνεται αληθινός: το πρόσωπο λοιπόν είναι πραγματικό, βρισκόταν πράγματι στην αυλή – και εδώ στο στρατόπεδο – του Ξέρξη. Αφού μιλάει με λόγια επαινετικά γι' αυτούς που τον έβλαψαν, σημαίνει πως είναι αντικειμενικός, πως λέει την αλήθεια. Δεν έχει σημασία αν τώρα είναι φορέας αυτών των αξιών αφού τις γνωρίζει, αυτό αρκεί για το διάλογο.

Στον **επίλογο** επισημαίνουμε το γέλιο του Ξέρξη (για δεύτερη φορά) – ίσως και να έκανε εντύπωση στους μαθητές, γιατί συνήθως οι άνθρωποι στα κείμενα δεν γελούν – και καθώς γνωρίζουν τη συνέχεια από την ιστορία, μπορούν να καταλάβουν ότι δεν θα γελάσει τελευταίος. Μπορούμε να τους θυμίσουμε (ή να το πούμε απλώς, αν δεν το έχουν διδαχτεί) το γέλιο των μνηστήρων στην *Οδύσσεια* (ραψωδία ν, βλ. βιβλιογραφικά αναγνώσματα).

Ολοκληρώνοντας την πρώτη επεξεργασία α) ζητούμε από τους μαθητές να θυμηθούν τι έμαθαν στο μάθημα της ιστορίας για τους Σπαρτιάτες και την εκστρατεία του Ξέρξη και να τα συγκρίνουν με όσα διδάχτηκαν από το κείμενο, β) εξηγούμε (όπου δεν έχει ήδη γίνει) το περιεχόμενο των εννοιών που έχουν γραφτεί στον πίνακα, γ) ζητούμε τη σύγκριση των δύο κόσμων – όπως προκύπτει από όσα σημειώσαμε στον πίνακα και δ) ανάλογα με το χρόνο που έχουμε, ζητούμε το σχόλιο των μαθητών για τις έννοιες / αξίες που γνώρισαν (π.χ. τη θέση τους στη σύγχρονη κοινωνία και το περιεχόμενό τους) και για τα χαρακτηριστικά καθενός από τους δύο κόσμους (Ασία- Ευρώπη/ Ελλάδα) ή συμπληρώνουμε την άσκηση της ανακεφαλαίωσης στο τέλος της ενότητας και αναθέτουμε εργασίες για το σπίτι. Μία ή δύο υποχρεωτικές για όλους και μία - δύο με επιλογή των μαθητών είναι αρκετές.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Σύμφωνα με τα ισχύοντα για την αξιολόγηση, δίνεται διδαγμένο κείμενο 20- 30 στίχων σε φωτοτυπία και οι μαθητές καλούνται να απαντήσουν σε τέσσερις ερωτήσεις:

Ερώτηση 1: Αφορά το γραμματειακό είδος και τον συγγραφέα του κειμένου (την εποχή και το έργο του συγγραφέα). Μονάδες 4.

Ερώτηση 2: Αφορά το περιεχόμενο του κειμένου που εξετάζεται (κατανόηση ή σύντομη αποτίμηση φράσεων ή τμημάτων του κειμένου ή διερεύνηση θεμάτων – προβλημάτων ή περιήληψη). Μονάδες 4.

Ερώτηση 3: Αφορά τη δομή του κειμένου και μπορεί να αναλύεται σε δύο ισοδύναμα ερωτήματα όπως: α) χωρισμός σε μικρότερες ενότητες με κριτήρια αφηγηματικά ή θεματικά και απόδοση πλαγιότιτλων, β) εντοπισμός και αξιολόγηση του ρόλου των εκφραστικών τρόπων αφηγηματικής και περιγραφικής τεχνικής: – οπτική της αφήγησης (πρωτοπρόσωπη, τριτοπρόσωπη, μεικτή) – διάλογος, μονόλογος, ειρωνεία, σχόλιο – λειτουργία του χρόνου (προοικονομίες και επιβραδύνσεις) – σχήματα λόγου (παρομοίωση, μεταφορά κτλ.). Μονάδες 6.

Ερώτηση 4: Μπορεί να αναλύεται σε δύο ισοδύναμα υποερωτήματα που αναφέρονται α) σε χαρακτηρισμούς προσώπων (στάσεις, σκέψεις, δράσεις, συναισθήματα, αξίες, ιδέες, συμπεριφορά των προσώπων του κειμένου και αντίκτυπος στα άλλα κειμενικά πρόσωπα), β) σε συγκέντρωση, ταξινόμηση και αξιολόγηση στοιχείων του πολιτισμού που εντοπίζονται στο κείμενο (θεσμοί, ήθη και έθιμα, αξίες, ιδέες, οικονομία, υλικά αγαθά κτλ.). Μονάδες 6.

A. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 7η: Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη

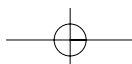
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

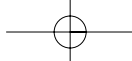
1. Σε ποιες κατηγορίες διακρίνουμε το έργο του Ηροδότου; Σε ποια κατηγορία εντάσσεται «Το δαχτυλίδι του Πολυκράτη» και ποια στοιχεία μας επιτρέπουν την ένταξη αυτή; Μονάδες 4
  2. Γιατί ο Άμασης* ανησυχούσε για τις συνεχείς επιτυχίες του Πολυκράτη και πώς ο Πολυκράτης πείστηκε ότι τον συμβουλεύει σωστά; { Η: Να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο της επιστολής του Άμαση.} Μονάδες 4
  3. α) Να γράψετε τις θεματικές ενότητες στις οποίες διαρθρώνεται η αντίδραση του Πολυκράτη στην επιστολή του Άμαση και να δώσετε πλαγιότιτλο σε καθεμιά.
β) Αφού προσέξετε πού ανοίγουν και πού κλείνουν τα εισαγωγικά στο κεφάλαιο 40 και ποιος μας αφηγείται την ιστορία του Πολυκράτη (κεφάλαια 39, 41, κ.ε.), να γράψετε ποια τεχνική ακολουθεί ο Ηρόδοτος και τι πετυχαίνει με αυτή. Μονάδες 6
  4. α) Αφού γράψετε ποιες ιδέες εκφράζει ο Άμασης για το θείο και τη μοίρα του ανθρώπου, να εξετάσετε τη σχέση τους με τις ιδέες και των Ελλήνων της εποχής εκείνης για το ίδιο θέμα.
β) Ποια στοιχεία πολιτισμού μπορείτε να εντοπίσετε στο κεφάλαιο 41; Μονάδες 6
- * Για τους μαθητές ακολουθούμε τη σχολική γραμματική (βλ. Εισαγωγικό Σημείωμα, σ. 9).

B. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 12η: Διάλογος Ξέρξη- Δημαράτου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1. Ποιο είναι το θέμα του έργου του Ηροδότου και πώς συνδέεται με αυτό ο «διάλογος Ξέρξη-

- Δημαράτου»; (Η: Ποιο είναι το θέμα του έργου του Ηροδότου και ποια σημασία έχει ο συγκεκριμένος διάλογος για το έργο;) Μονάδες 4
2. Πώς εννοεί ο Δημάρατος την αρετή; Μονάδες 4
3. α) Να γράψετε τις θεματικές ενότητες στις οποίες διαρθρώνεται η απάντηση του Δημαράτου στον Ξέρξη και να δώσετε πλαγιότιτλο σε καθεμιά.
β) Τι πετυχαίνει ο Ηρόδοτος ακολουθώντας την τεχνική του διαλόγου στο κείμενο αυτό; Μονάδες 6
4. α) Να χαρακτηρίσετε τον Ξέρξη από την ανταπάντησή του στο Δημάρατο.
β) Ποια χαρακτηριστικά του ελληνικού κόσμου φαίνονται μέσα από τα λόγια του Δημαράτου και σε ποια χαρακτηριστικά του περσικού κόσμου αντιτίθενται; Μονάδες 6

